

Sabina FURGOŁ
Marek SZAFRANIEC
Katowice

FUNKCJONOWANIE I EWALUACJA SYSTEMÓW OCENIANIA ORAZ EGZAMINOWANIA SŁUCHACZY W KOLEGIACH NAUCZYCIELSKICH

NA PRZYKŁADZIE RAPORTÓW EWALUACYJNYCH OPRACOWANYCH
PRZEZ KOLEGIA NAUCZYCIELSKIE W RAMACH AKREDYTACJI KOLEGIÓW

Artykuł przedstawia wyniki rekonesansu badawczego na temat oceniania oraz egzaminowania słuchaczy kolegiów nauczycielskich pod kątem ich przygotowania do zawodu oraz reformy edukacji, której jednym z zasadniczych celów jest wprowadzanie wewnętrznego i zewnętrznego systemu oceniania osiągnięć uczniów opartego na jednolitych standardach osiągnięć i wymagań. Przedstawione tu informacje opracowane zostały na podstawie danych zawartych w raportach ewaluacyjnych, powstałych w ramach wdrażanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej systemu akredytacji, który ma na celu wspieranie jakości kształcenia nauczycieli. Podstawowym celem ministerialnego projektu jest zagwarantowanie takiej jakości kształcenia w kolegiach, które „prowadziłoby do przygotowania wysokiej jakości nauczycieli, posiadających kompetencje, których oczekuje od nich nowoczesna polska szkoła” (*Przewodnik SMART PL9512/01, CODN 1999, s. 4*). Został on oparty na strukturze modelu akredytacji opracowanego w ramach programu Phare TERM oraz na zasadach przedstawionych przez program Phare UPET. Projektowany system ma na celu:

- zapewnienie kolegiom procedur niezbędnych do stosowania wewnętrznej kontroli i ewaluacji swoich specjalności oraz wykorzystania tego jako podstawy ciągłego doskonalenia (ewaluacja wewnętrzna);
- zapewnienie metod zewnętrznej oceny tych procedur i ich rezultatów w imieniu Ministra Edukacji Narodowej (ewaluacja zewnętrzna);
- uzyskanie akceptacji Ministra dla kolegiów i ich specjalności na określony czas (akredytacja).

Uzyskanie akredytacji MEN uzależnione jest od tego, czy kolegia spełniają wszystkie podstawowe wymagania określone przez ustalone standardy w odniesieniu do kształcenia nauczycieli, czyli osiągają tzw. jakość progową. Cały projekt MEN został przedstawiony w materiale *Wspierania jakości i akredytacji w kolegiach nauczycielskich. Przewodnik (SMART PL9512/01, CODN 1999)*, przygotowanym przez powołaną w ramach tego programu grupę studyjną. Materiał ten ma nowatorski charakter i stał się podstawą do opracowania koncepcji nadzoru pedagogicznego nad kolegiami, zawartej w obowiązującym rozporządzeniu MEN z 12 sierpnia 1997 r. w sprawie zakładów kształcenia nauczycieli. Jak zapowiadają jego autorzy, proponowany system akredytacji kolegiów wymaga dopracowania i dodatkowych uregulowań prawnych. Już teraz widać, że jedną z jego słabości jest brak ściśle wyznaczonych obszarów pracy, opisanych standardów osiągnięć i wymagań

w poszczególnych obszarach działania kolegium. Wniosek ten potwierdzają pierwsze raporty wewnętrzne opracowane przez kolegia, które przystąpiły do programu pilotażowego. Brak planu i projektu ewaluacji oraz ściśle opisanych standardów i kryteriów oraz metodologicznego przygotowania w zakresie prowadzenia ewaluacji przez ich autorów spowodował, że nie wszystkie z nich stosują się do zasad i procedur obowiązujących przy prowadzeniu ewaluacji.

Jednak wstępna lektura raportów dowodzi, że zawierają one szereg cennych informacji dotyczących jakości kształcenia nauczycieli w kolegiach. Sprawą szczególnie zasługującą na uwagę jest to, że większość kolegiów, które przystąpiły do akredytacji, uznała ocenianie słuchaczy za jeden z najważniejszych obszarów ich funkcjonowania i jednocześnie za obszar, który jest jedną z najsłabszych stron ich działalności edukacyjnej. Stąd też praktycznie każde z kolegiów, które przystąpiły do akredytacji, poddało stosowany przez siebie system oceniania ewaluacji wewnętrznej. Czyniły to, opierając się na różnorodnych modelach badawczych, metodach i narzędziach zbierania danych. Najrzetelniejsze i najbardziej wiarygodne w tym zakresie wydają się raporty ewaluacyjne przygotowane przez kolegia nauczycielskie w miejscowościach A i B. Dla obu punktem wyjścia były standardy i kryteria jakości progowej nauczanych w kolegiach specjalności, ustalone przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, a opublikowane we wspomnianym wyżej przewodniku.

Zgodnie z przyjętymi zasadami akredytacji w każdym raporcie ewaluacyjnym powinien znajdować się rozdział poświęcony ocenianiu słuchaczy, opisujący „sposoby oceniania i egzaminowania studentów, w tym również ocenianie praktyki pedagogicznej, egzaminy końcowe i dyplomowe”. Wymagane jest również „uzasadnienie poszczególnych metod oceniania oraz wyjaśnienie, w jaki sposób ocenianie przyczynia się do ukończenia kolegium i do pogłębienia wiedzy, zrozumienia i praktycznych kompetencji studentów” (*Przewodnik SMART PL9512/01, CODN 1999, s. 11*). W przewodniku tym określono także strukturę standardów dla absolwentów kolegiów oraz kryteria jakości nauczanych specjalności. W zakresie monitorowania, oceniania, rejestrowania i sprawozdawczości absolwenci kolegiów powinni:

- monitorować własne nauczanie i wykorzystywać to dla doskonalenia poszczególnych aspektów nauczania;
- oceniać pracę uczniów i dostarczać im konstruktywnych komentarzy ustnych i pisemnych;
- skutecznie informować rodziców o postępach uczniów.

W tym kontekście szczególnie istotne jest to, jak ocenia się wiedzę i umiejętności przyszłych nauczycieli w kolegiach, tym bardziej że w wielu z tych placówek — jak dowodzą wstępne wyniki raportów — nie ma rejestru kryteriów stosowanych w ocenianiu osiągnięć słuchaczy. Jak się okazuje, reguły i funkcje oceniania uczniów nie są przez przyszłych nauczycieli w pełni uświadamiane. Dzieje się tak dlatego, że często sami słuchacze są oceniani niezgodnie z regułami tej sztuki i nie uczestniczą w opracowywaniu obowiązujących w kolegiach systemów oceniania i egzaminowania słuchaczy.

W odniesieniu do oceniania słuchaczy Ministerstwo Edukacji Narodowej ustaliło następujące kryteria jakości progowej:

- powinno istnieć jasne uzasadnienie metod oceniania oraz wykaz wymagań i kryteria stosowane w ocenianiu;
- studenci powinni otrzymać jasną informację na piśmie o ocenianiu;

- kolegium musi określić, jak zamierza zapewnić porównywalność standardów z innymi specjalnościami i w jaki sposób ocenianie dokonywane przez różnych nauczycieli jest moderowane, aby było uczciwe i spójne;
- ocenianie powinno być dokonywane przy użyciu różnorodnych metod, których celem jest mierzenie osiągnięć słuchaczy, dostarczanie im informacji o postępach w nauce oraz wspieranie procesu uczenia się.

Kolegium Nauczycielskie w miejscowości A w przygotowanym raporcie dla zespołu akredytacyjnego opisało trzy obszary działalności: kadre pedagogiczną, ocenianie i absolwentów, ponieważ uznało je za najważniejsze do realizacji celów kształcenia w Kolegium. Ponadto twórcy raportu przyjęli założenie, iż poddanie tych obszarów ewaluacji i stworzenie planu poprawy słabych stron działalności kolegium wpłynie na jakość kształcenia, czego wynikiem będą coraz lepiej przygotowani do pracy zawodowej absolwenci. W zakresie oceniania ewaluacji poddano następujące zagadnienia:

- zaliczenia i egzaminy końcowe,
- egzaminy dyplomowo-licencjackie,
- ocenianie prac dyplomowych,
- ocenianie praktyk pedagogicznych.

Za punkt wyjścia przyjęto tezę, że kolegium dotychczas nie stosowało jednolitych kryteriów oceniania wypracowanych przez wszystkich nauczycieli. Dlatego też dodatkowym celem raportu stało się — jak piszą jego autorzy — „wypracowanie systemu oceniania uwzględniającego cele i zadania kolegium oraz wypracowanie systemu monitorowania i ewaluacji tego systemu. Poddając ewaluacji ocenianie w naszym Kolegium chcemy wykształcić wśród nauczycieli refleksyjny stosunek do tego zagadnienia”. Informacje dotyczące oceniania autorzy raportu uzyskali z trzech źródeł: z dokumentacji kolegium oraz od nauczycieli i od słuchaczy, za pomocą analizy dokumentów, ankiet oraz — jak to określili — „refleksyjnego pisanie dokumentu dotyczącego oceniania”. Pomimo że jakość niektórych narzędzi badawczych może budzić wątpliwości co do ich trafności i rzetelności, warto przedstawić niektóre wyniki badań dotyczące funkcjonującego w kolegium systemu oceniania.

Przeprowadzona analiza dokumentów, w tym przede wszystkim *Regulaminu kształcenia* i *Regulaminu oceniania praktyk pedagogicznych* oraz wyników prac dyplomowych i egzaminów dyplomowo-licencjackich, wykazała, że nauka każdego przedmiotu obowiązkowego kończy się egzaminem lub zaliczeniem. Egzaminy i zaliczenia końcowe z oceną z poszczególnych przedmiotów przewidziane są planem nauczania, z którym słuchacze są zapoznawani w pierwszym semestrze. Nauczyciele prowadzący zajęcia w formie konwersatoriów, laboratoriów, warsztatów systematycznie sprawdzają wiedzę słuchaczy. Szczegółowe formy i metody zaliczeń, specyficzne dla danej specjalności nauczanej w kolegium, ustalają poszczególni nauczyciele wraz ze słuchaczami. Jeśli chodzi o praktyki pedagogiczne, to regulamin ich oceniania został wspólnie opracowany przez nauczycieli — opiekunów praktyk i nauczycieli kolegium przy uwzględnieniu propozycji słuchaczy. Ustalono także, kto ma oceniać poszczególne rodzaje praktyk i za pomocą jakich kryteriów. Między innymi wypracowano wspólnie arkusz oceny praktyki obserwacyjnej i terenowej oraz ustalono, że tam, gdzie to możliwe, ocena z praktyki będzie miała charakter opisowy.

Wyniki przeprowadzonych ankiet wykazały, że nauczyciele prowadzący zajęcia za podstawę zaliczania przedmiotów przyjmują najczęściej następujące kryteria oceniania: samodzielną pracę słuchaczy, aktywność na zajęciach i obecność na zajęciach. Co ciekawe, większość nauczycieli uważa, iż stosowane przez nich kryteria oceniania są słuszne, ponieważ potwierdza to systematycznie prowadzona przez nich ewaluacja, rozmowy ze słuchaczami, wieloletnie doświadczenie oraz wyniki nauczania, pomimo że każdy z nich ustala własne formy i metody oceniania. Wszyscy nauczyciele stwierdzili, że kryteria oceniania są znane słuchaczom i w większości przypadków dyskutowane z nimi. Ponadto uważają oni, że stosowane przez nich kryteria oceniania uwzględniają górną granicę możliwości słuchaczy i że ich sposób oceniania jest motywujący. Opinie te tylko w części potwierdzili słuchacze, prawie połowa z nich stwierdziła, że tylko częściowo zna kryteria oceniania. Podobnie wypadła ocena stosowanych przez prowadzących kryteriów oceniania, większość z nich uznała bowiem, że są one tylko częściowo obiektywne i motywujące.

Przeprowadzona analiza dokumentów oraz wyników ankiet skierowanych do nauczycieli, opiekunów praktyk i słuchaczy pozwoliła autorom raportu na określenie mocnych i słabych stron funkcjonującego w kolegium systemu oceniania słuchaczy. Przytaczamy obszernie fragmenty tej części raportu, ponieważ, z jednej strony, ujawniają one wszystkie jego mankamenty wynikające z braku rzetelnego planu i projektu ewaluacji oraz z niedoskonałości zastosowanych metod i narzędzi badawczych. Z drugiej strony natomiast — pokazują wyraźnie, że osoby sporządzające raport nie do końca uświadamiały sobie, jakie powinny być główne cele oraz kryteria oceniania słuchaczy w kolegium nauczycielskim.

„Mocne strony:

- Regulamin kształcenia w kolegium na obu specjalnościach określa podstawy do zaliczenia przedmiotów i semestru, ale nie ogranicza nauczycieli i daje im możliwość ustalenia szczegółowych kryteriów oceniania ze słuchaczami, biorąc pod uwagę specyfikę przedmiotu.
- Słuchacze kolegium znają kryteria oceniania, w większości przypadków były one dyskutowane z nimi.
- Słuchacze uważają, że oceny są w większości obiektywne, systematyczne i motywujące.
- Ocena końcowa uwzględnia całość pracy słuchacza, jego samodzielność, wskazując postępy i motywuje do działania.

[...]

- Egzamininy końcowe umożliwiają słuchaczom zaprezentowanie wiedzy i umiejętności zdobytych w Kolegium podczas trzyletniej nauki.
- Słuchacze mają wpływ na wybór promotora i tematyki prac dyplomowych.
- Tematyka prac dyplomowych związana jest z wiedzą zdobytą w Kolegium.
- W ramach podnoszenia jakości kształcenia w Kolegium [...] dokonaliśmy zmiany organizacji praktyk. W wyniku tych zmian opracowaliśmy wspólnie m.in.:
  - regulamin oceniania praktyk pedagogicznych;
  - próbę wprowadzenia (tam, gdzie jest to możliwe) oceny opisowej;
  - arkusze oceny praktyki terenowej i obserwacyjnej;
  - szczegółowe kryteria oceniania lekcji.
- Systematyczny, bezpośredni kontakt nauczycieli klas ćwiczeń z kierownikami praktyk ułatwia przepływ informacji na temat oceny słuchaczy.

Słabe strony:

- Nie wypracowano jeszcze jednolitych kryteriów oceniania.
- Słuchacze mają mały udział w ocenianiu, nie potrafią dokonać samooceny własnego rozwoju.
- Nie uwzględnia się oceny opisowej jako jednego z elementów wskazujących na rozwój słuchacza.
- Na specjalności matematyka z informatyką jest stosunkowo mały związek tematyki prac dyplomowo-licencjackich z praktyką zawodową.”

Natomiast jednym z głównych celów przeprowadzonej ewaluacji systemu oceniania słuchaczy w Kolegium Nauczycielskim w miejscowości B było sprawdzenie przez zespół zewnętrzny w uzgodnieniu z Dyrekcją i Radą Programową Kolegium, czy w badanym obszarze placówka osiągnęła jakość progową dla wybranych specjalności, ustaloną do udzielenia akredytacji placówce przez MEN. Wymagało to odpowiedniego zaplanowania i zaprojektowania ewaluacji, ustalenia i opisania standardów oraz kryteriów osiągania jakości progowej w wybranym obszarze, postawienia pytań kluczowych i pomocniczych, wyboru właściwych metod doboru próbek badawczej, przeprowadzenia badania zgodnie z opracowanymi harmonogramem i procedurą, zbierania i analizowania danych, sporządzenia raportu i zakomunikowania wyników wszystkim zainteresowanym stronom.

Planowanie badania rozpoczęło od określenia jego obszarów. W wyniku przeprowadzonej dyskusji ze wszystkimi grupami zaangażowanymi w proces ewaluacji, podczas której doprowadzono do ujawnienia opinii, zainteresowań i problemów związanych z przedmiotem i procesem ewaluacji, wybrano do badania dwa obszary działania Kolegium na dwóch specjalnościach. System oceniania słuchaczy — ponieważ jest jednym z ważnych czynników wpływających na jakość kształcenia, zaś praktyki pedagogiczne — ponieważ ich jakość decyduje o przygotowaniu do zawodu nauczyciela. Spośród pięciu kierunków wybrano matematykę i matematykę z informatyką, ponieważ były pierwszymi i najdłużej nauczanymi specjalnościami w Kolegium. W następnej kolejności wypracowano pytania kluczowe oraz kryteria istotne dla projektowanej ewaluacji dla badanych obszarów.

Niżej przytaczamy pytania kluczowe i kryteria ewaluacji systemu oceniania słuchaczy.

1. Czy w kolegium istnieją opisane zasady, wymagania i kryteria oceniania oraz egzaminowania słuchaczy?

Kryterium A. Kolegium posiada zapisy w *Regulaminie kształcenia* dotyczące zasad zaliczania przedmiotów i semestrów oraz egzaminowania słuchaczy.

Kryterium B. Wymagania i kryteria oceniania oraz egzaminowania słuchaczy są opisane i uzasadnione oraz dostępne dla wszystkich uczestników procesu.

2. Czy obowiązujące wymagania i kryteria oceniania słuchaczy pełnią swoje podstawowe role?

Kryterium C. Obowiązujące wymagania i kryteria oceniania są znane, akceptowane i stosowane przez wszystkich uczestników procesu oceniania.

Kryterium D. Uczelnia patronacka uczestniczy w opracowywaniu wymagań i kryteriów oceniania słuchaczy.

Kryterium E. Ocenianie dokonywane jest przy użyciu różnych form i sposobów, których celem jest mierzenie osiągnięć słuchaczy.

Kryterium F. Obowiązujący system oceniania pełni funkcję informacyjną, motywacyjną i diagnostyczną.

3. Czy obowiązujące wymagania i kryteria oceniania oraz egzaminowania słuchaczy tworzą spójny i jednolity system oceniania?

Kryterium G. Obowiązujący system oceniania pełni funkcję informacyjną, motywacyjną i diagnostyczną.

Kryterium H. System oceniania jest monitorowany i podlega ewaluacji.

4. W jaki sposób ocenia się praktyki pedagogiczne i stopień przygotowania absolwentów kolegium do zawodu nauczyciela?

Kryterium I. System oceniania praktyk pełni funkcję diagnostyczną, informacyjną i motywacyjną.

Kryterium J. Praktyki pedagogiczne są monitorowane przez odpowiednio przygotowanych mentorów współpracujących z odpowiedzialnymi za praktykę nauczycielami kolegium.

Podstawowe dane przedstawione w raporcie były zbierane za pomocą metod jakościowych (analiza dokumentów, wywiad indywidualny standardowy) oraz metod ilościowych (ankieta) i analizowane również za pomocą odpowiednich metod jakościowych (analiza treści) oraz ilościowych (statystyka opisowa). Dokumenty analizowano pod względem treści oraz strony formalnej. Przygotowano do tego specjalne kwestionariusze, będące operacjonalizacją pytań kluczowych. Następnie dokonano interpretacji otrzymanych wyników opartych na zebranych informacjach opisowych dotyczących badanej dokumentacji (*Statut placówki, Regulamin kształcenia, Regulamin praktyk*). Materiał zebrany podczas przeprowadzanych wywiadów w formie przygotowanych kwestionariuszy dla opiekunów naukowych i kierowników praktyk, zawierających pytania otwarte i zamknięte, poddano analizie jakościowej. Opracowano także jednolite kwestionariusze własnych ankiet odpowiednio dla słuchaczy, nauczycieli i opiekunów praktyk. Zastosowano w nich pytania zamknięte, półotwarte i otwarte. Niektóre z nich miały formę pytań z wyborem, ze skalowaniem i z rangowaniem. Posłużono się różnymi rodzajami pytań, po to aby jednocześnie uzyskać wyniki spolaryzowane, informujące o liczbie akceptujących i negujących pewne badane zjawiska oraz wyniki informujące o sile przekonań respondentów. Przed zestawieniem poszczególnych kwestionariuszy ankiet opracowano ich plany oraz klucze, w których kolejnym kryteriom przyporządkowano odpowiednie pytania sprawdzające realizację poszczególnych kryteriów. Przed przeprowadzeniem właściwych badań ankietę poddano standaryzacji na małej próbie osób z populacji, do której były adresowane, ale w innym kolegium nauczycielskim. Podczas wypełniania kwestionariuszy autorzy ankiet rejestrowali wszystkie uwagi dotyczące brzmienia pytań i opcji odpowiadania. Dokonano także wstępnej analizy odpowiedzi, biorąc pod uwagę frakcję opuszczeń oraz odpowiedzi nie mieszczące się w ustalonych opcjach. Było to podstawą do weryfikacji pytań i wprowadzenia niezbędnych poprawek. Po przeprowadzeniu badań do pytań półotwartych i otwartych w kwestionariuszu ankiet opracowano klucz kodowy, a następnie przypisano odpowiednie kody poszczególnym odpowiedziom respondentów. Wprowadzone do komputera dane z kwestionariuszy ankiet przedstawiono w formie arkusza wyników i poddano obróbce statystycznej. Uzyskane wyniki ilościowe przedstawiono za pomocą tabel i wykresów, a następnie zinterpretowano. Dostarczone przez ankietowanych odpowiedzi po-

zwalają sądzić, że kwestionariusze są trafne, ponieważ pokrywają się z rzeczywistymi opiniami badanych, co ustalono w trakcie analiz wielowymiarowych, opartych na zastosowanej triangulacji źródeł, czyli porównywaniu danych pochodzących od różnych grup poddanych badaniu. Uzyskane wyniki ewaluacji systemu oceniania w Kolegium B przedstawiają się następująco:

1. Czy w Kolegium istnieją opisane wymagania, kryteria oceniania i egzaminowania słuchaczy?

A. Kolegium posiada zapisy w *Regulaminie kształcenia* dotyczące zasad zaliczania przedmiotów i semestrów oraz egzaminowania słuchaczy o bardzo ogólnym (wręcz lapidarnym) i sformalizowanym charakterze. Sam *Regulamin kształcenia* nie ma starannej i poprawnej formy, nie zachowano pełnej konsekwencji w oznaczaniu poszczególnych paragrafów, punktów i podpunktów, a poszczególne fragmenty pod względem typograficznym nie posiadają jednolitego kształtu i układu.

B. Wymagania i kryteria oceniania słuchaczy z poszczególnych przedmiotów nie zostały opisane i nie posiadają swego uzasadnienia, dlatego też nie są dostępne dla wszystkich uczestników procesu oceniania. Ustalona i zawarta w *Regulaminie kształcenia* skala ocen z egzaminów końcowych i dyplomowych nie ma oparcia w ściśle określonych wymaganiach na poszczególne stopnie.

C. Obowiązujące i stosowane przez prowadzących poszczególne zajęcia wymagania i kryteria oceniania są znane tylko części słuchaczy i nie są w pełni przez nich akceptowane. Nie są one także konsekwentnie przestrzegane i stosowane w codziennej praktyce przez wszystkich uczestników procesu oceniania.

2. Czy obowiązujące wymagania i kryteria oceniania słuchaczy pełnią swoje podstawowe funkcje?

D. Uczelnia patronacka nie uczestniczy w opracowywaniu wymagań i kryteriów oceniania słuchaczy.

E. Sprawdzanie wiadomości i ocenianie słuchaczy jest dokonywane przy użyciu różnych form i sposobów, jednak brak ściśle ustalonych i opisanych wymagań na poszczególne stopnie nie pozwala na mierzenie i porównywanie osiągnięć słuchaczy oraz obiektywną ocenę ich wiedzy i umiejętności.

F. Obowiązujący system oceniania nie spełnia funkcji informacyjnej, motywacyjnej i diagnostycznej ze względu na brak jednolitych i porównywalnych zasad i kryteriów oceniania oraz egzaminowania, a także przykładania przez prowadzących zajęcia różnej wagi do stosowanych przez siebie form i sposobów zaliczania poszczególnych przedmiotów.

3. Czy obowiązujące wymagania, kryteria oceniania i egzaminowania słuchaczy tworzą spójny i jednolity system oceniania?

G. Ustalone przez prowadzących wymagania, zasady i kryteria oceniania nie pozwalają na porównywanie osiągnięć uczniów na poszczególnych specjalnościach i między specjalnościami, nie mają także charakteru kompleksowego.

H. W Kolegium nie stworzono systemu monitorowania stosowanych zasad i kryteriów oceniania oraz egzaminowania słuchaczy, a także obowiązujących zasad zaliczania przedmiotów i prowadzenia egzaminów końcowych oraz dyplomowych — nie podlegają one ewaluacji.

4. W jaki sposób ocenia się praktyki pedagogiczne i stopień przygotowania absolwentów kolegium do zawodu nauczyciela?

I. Ustalone i stosowane w Kolegium formy i sposoby zaliczania oraz oceniania praktyk pedagogicznych tworzą prawie spójny system, oparty na opisanych, uzasadnionych i jednolitych kryteriach, pozwalający na porównywanie osiągnięć i umiejętności słuchaczy w zakresie praktycznego przygotowania do zawodu na poszczególnych specjalnościach i między nimi. Taki system oceniania pełni funkcję informacyjną, motywacyjną i diagnozującą, na podstawie osiągniętych wyników słuchacze potrafią określić stopień swojego przygotowania do zawodu nauczyciela.

J. Praktyki pedagogiczne są monitorowane przez odpowiednio dobranych i przygotowanych mentorów, współpracujących stale z odpowiedzialnymi za praktykę nauczycielami kolegium.

Przeprowadzona ewaluacja systemu oceniania słuchaczy jako czynnika wpływającego na jakość kształcenia w Kolegium Nauczycielskim w miejscowości B pod kątem realizacji standardów ustalonych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w ramach projektowanego systemu akredytacji wykazała, że Kolegium nie osiąga jakości progowej w badanych obszarze.

Wynik ewaluacji można uznać za wiarygodny, ponieważ w czasie badania zastosowano triangulację źródeł, polegającą na porównywaniu danych pochodzących od różnych grup uczestniczących w procesie kształcenia nauczycieli w Kolegium oraz triangulacji metod, sprowadzającej się do porównywania danych zebranych różnymi metodami (za pomocą analizy dokumentów, wywiadów indywidualnych i ankiet). Równoczesne zastosowanie badań jakościowych i ilościowych pozwoliło na wykrycie występującej w danych ilościowych regularności i wewnętrznej spójności, które stały się zrozumiałe podczas analizy jakościowej uwzględniającej różne i złożone aspekty badanych obszarów.

W związku z potwierdzoną trafnością i rzetelnością uzyskanych wyników badań oraz przedstawionych wniosków osoby odpowiedzialne za jakość kształcenia nauczycieli w Kolegium mogą przystąpić do zaplanowania zmian służących poprawie działania placówki w obszarach poddanych ewaluacji. Uzyskane dane zawarte w arkuszach wyników można poddać głębszej analizie przy uwzględnieniu różnych układów zmiennych zależnych i niezależnych, co może przyczynić się do ściślejszego określenia zmian, które należy wprowadzić w Kolegium w celu podniesienia jakości kształcenia nauczycieli.

Wstępne wyniki przeprowadzonego rekonesansu badawczego sugerują, że w większości kolegiów, które sporządziły raporty ewaluacyjne dotyczące systemu oceniania słuchaczy, przeprowadzane są egzaminy dyplomowe i licencjackie według odrębnych zasad i kryteriów, stąd też pierwszy z nich można traktować jako egzamin wewnętrzny, a drugi jako egzamin zewnętrzny. W wielu przypadkach egzaminy te mają przede wszystkim charakter teoretyczny, a pisane przez słuchaczy kolegiów prace dyplomowe z reguły nie mają związku z praktyką, co jest sprzeczne ze stosowaną koncepcją kształcenia w kolegiach nauczycielskich. Zgodnie z nią absolwent kolegium jest „początkującym nauczycielem, wyposażonym w kompetencje niezbędne do radzenia sobie w klasie szkolnej oraz przygotowanym do dalszego studiowania wybranej specjalności do poziomu wyższych studiów magisterskich” (A. Strzelecka, *Kształcenie przyszłych nauczycieli w różnych sytuacjach edukacyjnych. Materiały studyjne*, Program SMARTPL9512/01). Przyjęcie takiego modelu absolwenta, który musi — zgodnie z założeniami — „posiadać wiedzę i opanować określone umiejętności, aby móc je twórczo wykorzystywać w czasie najróżniejszych, trudnych do przewidzenia sytu-

acjach szkolnych, a teoria, którą się posługuje, wynika z jego praktyki i tej praktyce zwrotnie dobrze służy”, wymaga wprowadzenia w kolegiach specyficznych oraz różnorodnych sposobów i metod oceniania, opartych na odmiennych hierarchiach osiągnięć słuchaczy kolegów dla poszczególnych etapów kształcenia. W programie nauczanych specjalności występują dwa podstawowe komponenty przedmiotowe: teoretyczny i metodyczno-praktyczny. W związku z tym do pierwszego etapu kształcenia przyszłych nauczycieli można by zastosować proponowany przez Bolesława Niemierkę model alfa: od zapamiętania najważniejszych informacji do rozwiązywania różnorodnych problemów, natomiast do drugiego etapu kształcenia — model delta: od rozwiązywania różnorodnych problemów do zapamiętywania najważniejszych informacji. Wymaga to jednak dodatkowych analiz i przemyśleń. Podobnie sprawa przedstawia się w przypadku egzaminów dyplomowych (wewnętrznych) i egzaminów licencjackich (zewnętrznych), które powinny być oparte na jednolitych standardach kwalifikacyjnych, tj. ogólnie akceptowanych przez przedstawicieli edukacji lub różnych dziedzin gospodarki i kultury normach wymagań, opisujących zbiory wiedzy i umiejętności niezbędnych do wykonywania zawodu nauczyciela, a także określających warunki i metody oceny przydatności zawodowej kandydatów. W chwili obecnej nie ulega wątpliwości, że przyjęta koncepcja kształcenia w kolegiach determinuje zmianę sposobu myślenia o ewaluacji (wyników kształcenia, postępów studenta, metod pracy i programów). System ewaluacji efektów kształcenia powinien być adekwatny do przyjętych celów i treści, metod uczenia. Jeśli chodzi o kształcenie przyszłych nauczycieli w kolegiach, system ewaluacji powinien uwzględniać etapy kształcenia, poziomy wymagań programowych i poziomy taksonomiczne, tym bardziej że absolwenci — jako nauczyciele — będą w przyszłości sami oceniali osiągnięcia uczniów.